

РЕЦЕНЗІЇ

Особливості змістового наповнення курсу "Бібліографознавство" для студентів-бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи

Швецова-Водка Г. М. *Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. — Київ : Кондор, 2017. — 220 с.*

Останніми роками в Україні актуалізувався розвиток бібліотечної справи, відбувається переосмислення іміджу, фахових компетентностей працівників бібліотечно-ін-

формаційної сфери. Особливої значущості цей аспект набуває в контексті реалізації стратегічних завдань реформування освіти в Україні, що передбачає перехід від кількісних показників освітніх послуг до якісних. Ці тенденції спонукають майбутніх фахівців до саморозвитку, підвищення інтелектуального потенціалу, аби стати конкурентоспроможними на ринку праці в епоху інформаційної суспільної глобалізації.

Для забезпечення професійної підготовки студентів спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" один із найавторитетніших українських учених у галузі бібліографознавства, книгознавства, документознавства, доктор історичних наук, професор кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету Г. Швецова-Водка підготувала навчальний посібник "Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України", який побачив світ у київському видавництві "Кондор" 2017 року.

Навчальний курс "Загальне бібліографознавство" є базовим для підготовки бакалаврів зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа". Його мета — дати уявлення не тільки про теоретичні основи бібліографознавства, а й про рівень розвитку бібліографії на сучасному етапі.

Рецензований посібник присвячено характеристиці сучасного стану вітчизняної бібліографії, її організаційної та видової структур, документних результатів практичної бібліографічної діяльності. Це оновлене і доповнене видання навчального посібника "Бібліографічні ресурси України: загальна характеристика" (Рівне, 2000), тому теоретичні засади нового курсу пройшли попередню апробацію.

Видання розраховано на студентів — майбутніх бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, які опановують курс "Бібліографознавство". Автор наголошує, що його складником має бути "Загальне бібліографознавство", присвячене загальній

характеристиці теорії та організації бібліографії. Перший розділ — теоретичні основи бібліографії — висвітлено у відомому навчальному посібникові Г. Швецової-Водки "Вступ до бібліографознавства" (Київ : Кондор, 2004). Характеристика сучасних бібліографічних ресурсів має становити зміст другого розділу "Загального бібліографознавства". Саме цим питанням присвячено рецензоване видання.

У передмові висвітлено семантико-термінологічний підхід автора до концепту "бібліографічний ресурс". Наголошено, що посібник не претендує на вичерпне узагальнення інформації щодо бібліографознавства й бібліографічних ресурсів України, оскільки особливої уваги й окремих навчальних курсів потребує специфіка галузевих бібліографій і відповідних бібліографічних ресурсів, а також питання організації, методики та технології практичної бібліографічної діяльності бібліотек.

Структура навчального посібника логічно вибудована й містить сім розділів, присвячених окремим видам бібліографії, що виділяються переважно за ознакою суспільного призначення як сукупності цільового та читацького призначення: поточна державна бібліографія, ретроспективна національна бібліографія, науково-допоміжна бібліографія, рекомендаційна бібліографія, видавничо-книготорговельна бібліографія, бібліотечно-каталожна бібліографія, метабібліографія. Кожен із розділів має кілька підрозділів, що висвітлюють загальнотеоретичні й термінологічні питання відповідного виду бібліографії, а також організацію цієї діяльності в Україні та наявні на сьогодні результати бібліографічної практики. Історії бібліографії в посібнику присвячено лише два невеликі підрозділи: "З історії створення Книжкової палати України" та "З історії створення українського бібліографічного репертуару". Вочевидь, історія вітчизняної бібліографії заслуговує на окремий розгляд у відповідній літературі.

Порівняно з попереднім виданням посібник "Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України" структурно розширено: він містить додатковий розділ "Бібліотечно-каталожна бібліографія"; розділи "Рекомендаційна бібліографія" та "Видавничо-книготорговельна бібліографія" доповнено новими підрозділами ("Електронні форми рекомендаційних бібліографічних посібників" і "Електронні ресурси видавничо-книготорговельної бібліографії"), що дасть змогу студентам ґрунтовніше вивчати основні види бібліографії та системи їх посібників.

Найбільше уваги автор приділяє характеристиці поточної державної бібліографії, її завданням та організації, напрямам діяльності Книжкової палати Ук-

раїни, системі поточних державних бібліографічних посібників. Наведено докладну характеристику методичних особливостей кожного з цих видань, починаючи від добору документів для обліку до особливостей бібліографічного опису, класифікації бібліографічних записів, способу їх розташування всередині найдрібнішої рубрики, наявності й особливостей допоміжних покажчиків. Важливо, що автор подає зразки оформлення бібліографічних записів; перелік основних ділень за таблицями Універсальної десятикової класифікації, впровадження якої у вітчизняних бібліотеках є актуальним завданням сьогодення. Ці дані допоможуть студентам на професійному рівні використовувати схарактеризовані видання.

Значне місце в посібнику приділено організації та досягненням української ретроспективної національної бібліографії, зокрема універсальним ретроспективним покажчикам текстових неперіодичних та періодичних видань, нетекстовим (образотворчим, нотним, картографічним) виданням тощо.

Не менш цікавим для майбутніх фахівців-бібліографів є розділ, присвячений питанням науково-допоміжної бібліографії, зокрема її місцю в національній системі науково-технічної інформації. Актуальною є класифікація бібліографічних центрів, яку запропонувала Г. Швецова-Водка, та узагальнена характеристика їхньої бібліографічної діяльності. У виданні виокремлено універсальні та багатогалузеві центри всеукраїнського рівня національної системи науково-технічної інформації (Книжкову палату України, Український науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики, Український інститут науково-технічної експертизи та інформації, Державну науково-технічну бібліотеку України, Національну бібліотеку України імені Ярослава Мудрого, Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського Національної академії наук України тощо), сформовано перелік галузевих центрів всеукраїнського рівня (Національна історична бібліотека України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук та ін.), а також надано характеристику бібліографічної діяльності регіональних центрів національної системи науково-технічної інформації.

Г. Швецова-Водка докладно висвітлила теоретичні засади суспільного призначення рекомендаційної бібліографії та її завдань на сучасному етапі, зокрема ролі у виховній та освітній (навчальній) діяльності. Автор подає структуру системи рекомендаційних бібліографічних посібників за цільовим і читацьким призначенням, жанрами та змістом, розкриває особливості рекомендаційних бібліографічних посібників "малих форм" і "новітніх жанрів", що допоможе майбутнім бібліотекарям-бібліографам у підготовці нових рекомендаційних бібліографічних посібників та використанні наявних відповідно до їхніх особливостей.

Суттєвим внеском у теорію й практику бібліографознавства може стати підрозділ, в якому Г. Швецова-Водка розглянула новий напрям рекоменда-

ційного бібліографування — створення електронних рекомендаційних бібліографічних покажчиків, тобто автоматизованих інформаційно-пошукових систем (баз даних), що інформують про кращу літературу відповідного призначення, допомагають в її пошуку, сприяють ефективному забезпеченню інформаційних запитів користувачів.

Змістове наповнення навчального посібника становить також розділ, присвячений аналізу системи бібліографічних посібників видавничо-книготоргівельної бібліографії, зокрема сучасних електронних ресурсів, за різними ознаками.

Вартий уваги розділ про бібліотечно-каталожну бібліографію, що є теоретичною новацією автора. Г. Швецова-Водка, крім теоретичної бази щодо цього питання, подає інформацію про методичні особливості та види бібліотечно-каталожних бібліографічних посібників, їхню систему і перспективи її розвитку.

Завершує навчальний посібник розділ, в якому наведено визначення й функції, особливості організації метабібліографії та метабібліографічних посібників. Автор приділяє значну увагу характеристиці поточних і ретроспективних універсальних метабібліографічних посібників, а також розвитку метабібліографії в електронному середовищі.

Матеріал у виданні подано послідовно, логічно й лаконічно. Підрозділи не переобтяжено інформацією, що дає можливість студентам зосередити увагу на головних, найістотніших аспектах курсу. Форма викладу відомостей — популярна, адже автор врахувала освітній рівень цільової аудиторії. Функцію акцентування уваги виконують виділені грубим шрифтом назви основних центрів підготовки бібліографічної продукції та їхніх видань, уведені в окремі підрозділи таблиці, узагальнення в кінці кожного розділу.

Новий посібник Г. Швецової-Водки відображає певні досягнення в дослідженнях вітчизняних фахівців, що має суттєве значення для підвищення якості підготовки кваліфікованих інформаційних посередників у системі соціальних комунікацій. Змістове наповнення посібника свідчить про наявність багатьох теоретичних новацій, які дають імпульс для подальшого розвитку цієї навчальної дисципліни та заслуговують на осмислення й засвоєння студентами.

Прізвища науковців, цитовані роботи, використані у виданні, супроводжують підрядкові бібліографічні посилання, що значно полегшує ознайомлення з ними учнів, залучає їх до усвідомленого сприйняття наукових положень, входження в процес наукових пошуків і формування власної позиції.

Посібник розроблено з урахуванням методичних вимог до навчальних видань. До кожного розділу запропоновано перелік питань для самоконтролю, а також тематичні бібліографічні списки. Очевидною перевагою є логічний спосіб розташування рекомендованої літератури.

Орієнтуванню в тексті посібника сприяє детальний "Зміст", а також складений автором допоміжний предметний покажчик, рубрики якого відображають назви видів бібліографії, підрозділів окремих її видів,

види бібліографічних посібників, назви організаційних центрів, а також конкретних бібліографічних посібників, наведених у виданні.

Навчальний посібник "Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України" підготовлено на високому фаховому рівні. У ньому акумульовано багаторічний плідний досвід автора щодо керівництва науковою школою з питань книгознавства, бібліотекознавства та бібліографії в поєднанні з навчально-методичною роботою у вищій школі. Всі компоненти видання спрямовано на повне засвоєння програмного матеріалу. Важливо, що Г. Шведова-Водка врахувала зміни, які відбулися на початку XXI століття в організаційних і технологічних аспектах укладання бібліографічних посібників.

Високо оцінюючи якість і результативність матеріалу, вважаємо за доцільне звернути увагу автора на те, що впровадження в Україні Болонського процесу актуалізує потребу побудови навчального видання за стандартами кредитно-модульної системи відповідно до умов Болонської декларації. Використання пропонованого посібника в навчальному процесі потребуватиме його адаптації до структури кредитно-

модульної системи, що може бути зроблено у відповідному навчально-методичному виданні.

Попри зауваження, посібник "Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України" має суттєву наукову та навчально-методичну значущість для розвитку бібліографознавства, інформаційної освіти і практики. Хоча книгу призначено студентам, які опановують дисципліну "Загальне бібліографознавство", через її пропедевтичність посібник доцільно використовувати під час вивчення інших курсів: циклу галузевих бібліографій, "Документознавства", "Статистики друку" тощо. Рецензоване навчальне видання може стати в пригоді й бібліотечним працівникам, оскільки допоможе узагальнити знання про бібліографічні ресурси України для активізації їхнього використання й подальшого розвитку.

Світлана Зозуля,
кандидат історичних наук,
заступник директора з наукової роботи
ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського

Надійшла до редакції 10 жовтня 2017 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

УДК 025.7/9:347.78

Майя Іванова,
науковий співробітник
відділу з охорони інтелектуальної власності НБУВ

"Право інтелектуальної власності" як важлива категорія в діяльності сучасних бібліотек

Розкрито поняття "право інтелектуальної власності"; проаналізовано термінологічні питання понятійного апарату права інтелектуальної власності; розглянуто дві протилежні концепції права інтелектуальної власності; визначено структуру об'єктів права інтелектуальної власності; обґрунтовано важливість з'ясування питань права інтелектуальної власності для бібліотечних працівників.

Ключові слова: бібліотека, інтелектуальна власність, авторське право, соціальні комунікації.

Постановка проблеми. У сучасних умовах знання стають основним джерелом подальшого розвитку суспільства. Світ переживає фундаментальні й динамічні зміни, пов'язані з бурхливим розвитком новітніх інформаційних технологій. В економіках провідних держав із кожним роком збільшується питома вага галузей виробництва інтелектуальних продуктів. Розвиток будь-якої сфери діяльності людини — науки, культури, промисловості, сільського господарства — є результатом її творчих зусиль, а отже — об'єктом права інтелектуальної власності. Інтелект, знання і творчий потенціал в умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу набувають все більшого значення.

Надійні гарантії набуття та захисту права інтелектуальної власності є невіддільним атрибутом державності цивілізованої країни. Конституція України стоїть на захисті свободи літературної, художньої, наукової та технічної творчості, права інтелектуальної власності, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку із різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної діяльності, жодна особа не може використовувати або розповсюджувати твори без згоди автора, за винятком випадків, передбачених законом. Забезпечення належ-